

La Franja, avui

per Francesc Ricart i Orús

Ja fa més de dotze anys que en la Declaració de Mequinensa els alcaldes de disset municipis de les comarques de l'Alta i Baixa Ribagorça, la Llitera, el Baix Cinca i el Matarranya, que componen la denominada Franja de Ponent, es van comprometre a treballar per la llengua catalana.

Des d'aleshores s'ha anat fent camí cap a la dignificació de la llengua, un camí carregat de dificultats i obstacles, augmentats fins a índexs extraordinaris pel fet fronterer i el component sociològic (una societat rural que ha estat objecte d'un escamoteig cultural continuat per part de les administracions). En aquest procés cap a una normalització del català cal destacar, a part l'embranchada dels ajuntaments, l'activitat desplegada per les associacions culturals: els consells locals de la Franja, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i l'Associació Cultural del Matarranya.

On som ara? La Franja de Ponent (Franja oriental d'Aragó si bufa el cerç) és una llenca de 4.449 km² i més de 50.000 habitants, on hi ha el percentatge

més elevat de catalanoparlants dels Països Catalans i, tanmateix, amb el major nombre d'analfabets en la seua llengua, una llengua empobrida per part de la *gran germana* fins a crear-hi una situació diglòssica de manual.

Aquest analfabetisme ja és un símptoma prou significatiu de la gravetat de la situació, una situació volguda i alimentada –implícitament i explícitament– pels poders fàctics al llarg de la història. Al respecte, no és sols anecdòtica la falta d'identificació dels habitants de la Franja amb la seua llengua, sovint desprestigiada des de la qualificació de «xapurriat».

En aquest sentit, el llibre *Estudio sociològic de la Franja Oriental de Aragón*, del Departamento de Lingüística General e Hispánica de la Universitat de Saragossa (1995), va constituir un esdeveniment en quant manifestava la catalanitat de la llengua que es parla en les comarques de la Franja. Finalment, una autoritat acadèmica reconeguda des d'Aragó, gens sospitosa de pancatalanismes estranys, s'ha manifestat ben clarament sobre la identitat de

la llengua; tot i que l'*Estudio...* s'apressava a alertar –en les conclusions– sobre uns temors extraordinaris pel futur del castellà (!) en aquelles terres, fins al punt que les associacions culturals s'han mobilitzat i n'han denunciat la tendència.

A hores d'ara, des del proppassat mes de juny i després que les associacions culturals hagen fet campanyes de conscienciació, les Corts aragoneses han aprovat la creació d'un grup de treball que, en sis mesos, ha de presentar una proposta de Llei (de Normalització lingüística?). Bona part de l'espectre polític d'Aragó està d'acord

Participants de la Franja en la sessió d'inauguració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (30 de maig de 1985)

a defensar aquest camí que haurà de portar a la cooficialitat del català –i també de l'aragonès.

Aquest procés, tanmateix, tampoc no ha de ser senzill. Caldrà veure l'actitud dels partits polítics amb responsabilitats de govern. El Partit Popular i el Partit Aragonès Regionalista naveguen en contradiccions i es dolen més que no volen a l'hora de prendre decisions que afecten les qüestions lingüístiques, i actuen amb una prudència reveladora. A més, no ens n'hem d'estranyar, si pensem en les característiques de la població que aporta els vots –immersa en una misèria cultural–, la qual, tal com evidencien tots els treballs i estudis sociolingüístics recents (sobretot, *Franja, frontera i llengua*, de Josep L. Espluga i Arantxa Capdevila, Pagès editors, Lleida 1995) o no té en consideració aquests problemes o es deixa entabanar per grups reaccionaris de pressió organitzats, com és el cas de l'associació Els Amics de Fraga, nascuda per a aturar aquells qui els volen «vendre» a Catalunya.

En resum, com ens deia fa poc un diputat socialista, no cal ser gaire optimistes davant de futures incorporacions del nou Estatut d'Autonomia. Recordem la vigència de l'article 7 de l'actual: «Les diverses modalitats lingüístiques de l'Aragó gaudiran de protecció com a elements integrants del seu patrimoni cultural.» I apuntem ara el text proposat per al futur estatut reformat: «Les altres llengües i modalitats pròpies de l'Aragó gaudiran de protecció. Es garantirà el seu ensenyament i el dret dels parlants a la seua utilització en la forma que establisca una Llei de Corts d'Aragó.»

En aquest sentit, les associacions culturals han començat una campanya de presència i de pressió perquè, davant la possibilitat esmentada de la reforma de l'Estatut, s'hi incorpore la declaració expressa de la cooficialitat de la llengua catalana. La reivindicació es fa en el si de la Plataforma de les Llengües Minoritàries, que agrupa també les associacions en defensa de la llengua aragonesa.

Aquest reconeixement estatutari del català ha de ser bàsic per a avançar en la dignificació i normalització de la llengua. Així ho feien constar, recentment, les tres associacions en un tríptic que s'ha difós per tota la Franja. Una altra acció a destacar en aquesta campanya va consistir en la presentació d'un manifest signat per més de dues-centes persones

significades del món de l'ensenyament i de la cultura de les nostres terres.

L'ensenyament del català en els centres escolars de la Franja mereix un apartat especial, ateses la significació i la importància en tot el procés per la dignificació de la nostra llengua.

Fruit –ben segur que el més preuat– de la Declaració de Maquinensa, el curs 1984-85 es va iniciar l'ensenyament del català: era tot un fet de primera magnitud, impensable només pocs mesos abans. Tècnicament i administrativament va ser possible per un conveni de cooperació entre el Ministeri d'Educació i Ciència i el Departament d'Educació i Cultura de la Diputació General de Aragón. El conveni va permetre i ha continuat permetent la cobertura del professorat català necessari per a atendre les demandes d'ensenyament de català. Perquè, per a poder-hi fer català, cada municipi ho havia i ho ha de demanar. El resultat va ser que deu municipis van tenir classes de català, que s'oferien de manera optativa, una, dues o tres hores setmanals, fora de l'horari lectiu.

En cada nou curs s'hi han incorporat més municipis fins a cobrir pràcticament tota la geografia de la Franja. Actualment són més de 3.000 alumnes de 32 centres d'ensenyament primari i de 3 centres d'ensenyament secundari els qui reben classes de català, ara incorporades, en bona part, als horaris lectius ordinaris dels centres.

Tot i el qualificatiu de *revolucionari* aplicat a l'esdeveniment, les dificultats han estat i són molt grosses i caldrà comptar, encara, amb els esforços i l'actitud militant de tothom. Amb tot, la incorporació del català a les escoles i l'acollida excel·lent entre les famílies que hi han enviat les xiquetes i els xiquets d'una forma majoritària, ha de ser considerat un èxit pel qual caldrà continuar vetllant, i pel qual també caldrà continuar exigint als responsables polítics que facen tot el que calga per, no sols no recular, sinó anar avançant a partir de les noves situacions que permeten els esperats canvis estatutaris.

I la gent, com viu els fets que han eixit en els mitjans de comunicació aquests últims temps?, fets que, tot i no estar relacionats amb la llengua directament, remarquen l'existència d'alguna cosa que fan diferents les gents d'aquestes terres.

Ens referim, sobretot, a les notícies generades a partir de la segregació de parròquies del bisbat de Lleida i de l'anunci de la «incorporació» a Catalunya de municipis de l'Alta Ribagorça, justament quan ha començat el debat del mapa comarcal d'Aragó i els responsables polítics han donat mostres ben clares de quina és la seva sensibilitat envers aquestes terres.

Certament, en parlar d'aquests problemes, no estem parlant del problema lingüístic; és evident, però, que són parcel·les que afecten la singularitat d'un país per la defensa del qual cal treballar.

De quin país parlem? De quina gent? Els treballs de la Universitat de Saragossa i el d'Esplugas i Capdevila contenen una gran quantitat de manifestacions dels entrevistats que aporten pistes evidenciant una falta de consciència d'un suposat sentiment de pertinença a la Franja, i expliciten grans

dosis de sentiment pro-aragonesista, manifestant amb gran ostentació: «Som molt aragonesos, som tan aragonesos com el que més...» I certament hi ha una necessitat d'exaltació d'aragonesisme que a un li sona falsa o, si més no, ben sospitosa; és una necessitat de fer demostracions d'aquella exaltació per no perdre vés a saber quines prerrogatives. Perquè aquesta és una altra qüestió: sempre hi ha hagut present el sentiment o la sensació de frustració i d'abandó de la Franja –històricament, i ara també– respecte dels grans projectes de les administracions.

D'aquesta mena de contradicció –aragonesisme enfront de decepció– es desprèn una mena de sentiment d'*autoodi*, digne d'estudis de psicoanàlisi social on a ningú no se li escapa la importància determinant del fet diferencial de la llengua que amara tota una altra singularitat que sovint no encaixa o no es troba còmoda en el tros de món que li ha tocat.

«CAL», una iniciativa per a promoure l'ús social de la llengua catalana

per Aureli Argemí

Uns fets evidents

Cada vegada són menys els qui creuen el contrari: a casa nostra, al nostre país, el català –és a dir, la llengua pròpia del poble català– no és necessari. Tot-hom sap i pot parlar la llengua oficial de l'Estat (el francès o l'espanyol, segons el lloc geogràfic on la població catalana viu). Aquest fet té, entre altres connotacions, que l'ús social de la llengua catalana no augmenti amb la mateixa proporció que la comprensió de la llengua. Al Principat de Catalunya, per exemple, no hi ha avui pràcticament cap jove que no entengui i que no sàpiga escriure el català. En canvi, el nombre de joves que no parlen normalment el català és força alt. Molts sociolingüistes ja diuen, amb proves a la mà, que l'ús de la llengua no solament no augmenta prou sinó que, en diversos indrets, sobretot on hi ha més densitat de població, disminueix. D'aquí que l'existència de la mateixa llengua catalana –com a llengua viva– corri un greu perill.

Segurament que les causes d'aquests fenòmens són múltiples. Una és la que, aparentment –almenys des del punt de vista de la classe política dominant–, semblava una bona solució del que s'ha definit –al meu entendre, mal definit– «conflicte lingüístic». Em refereixo a la solució del «bilingüisme institucionalitzat». Aquest bilingüisme no solament comporta un fre per a l'extensió i la plenitud de presència del català dintre la seva pròpia àrea, sinó que també esdevé un argument més per a justificar el manteniment i la preeminència de les llengües estatals (francès o espanyol) en aquesta àrea. Fins i tot quan, com és el cas dels catalans administrats pel govern espanyol, la llengua espanyola és considerada jurídicament tan sols cooficial.

El bilingüisme institucionalitzat té, evidentment, altres causes i altres efectes. D'una banda, lligats al fet que la manca de sobirania del poble català no li permet disposar lliurement de la seva llengua i crea